

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1- 8 ที่ผ่านมาเป็น การพัฒนาที่เน้นการสร้างความเร็วเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยการลงทุนกระจายการพัฒนาทางด้าน โครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะถนน ไฟฟ้า และโทรคมนาคม แต่เกิดปัญหาของว่างการกระจายรายได้และ คุณภาพชีวิตของคนในชนบท และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 ได้ให้ความสำคัญ กับการพัฒนาสังคม การลดอัตราเพิ่มประชากรและการกระจายรายได้ สวมคู่ไปกับการพัฒนา เศรษฐกิจ ต่อมาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ความผันผวนทางการเมือง และวิกฤตการณ์น้ำมัน ก่อให้เกิดปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลบัญชีเดินสะพัดอย่างรุนแรง แผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5- 6 จึงมุ่งเน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การปรับ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ รวมทั้งให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจนมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลกส่งผลให้ภาวะเศรษฐกิจส่วนรวมขยายตัวอย่างรวดเร็วเกินกว่าพื้นฐานทาง เศรษฐกิจจะรองรับได้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 จึงได้เริ่มปรับแนวคิดไปสู่การ พัฒนากองกำลังขึ้น โดยมุ่งการรักษาระดับการเจริญเติบโตในระดับที่เหมาะสมควบคู่ไปกับการรักษา เสถียรภาพ การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ตลอดจนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตและ สิ่งแวดล้อม

ผลการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทั้ง 7 แผน พอสรุปได้ ว่าประเทศไทยประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว เฉลี่ยประมาณร้อยละ 7 ต่อปี ส่งผลให้รายได้เฉลี่ยต่อหัวของคนไทยเพิ่มจาก 2,100 บาท ในปี 2504 เป็น 77,000 บาท ใน ปี 2539 ทำให้ประเทศไทยพ้นจากการถูกจัดเป็นประเทศยากจนเข้าสู่ประเทศกำลังพัฒนา ในช่วงเวลา เดียวกันสัดส่วนของชนยากจนได้ลดลงจากประมาณร้อยละ 57 เหลือร้อยละ 11.4 ของประชากร ทั้งประเทศ และการมีงานทำ อยู่ในระดับเต็มที่ ทั้งคนไทยส่วนใหญ่ได้รับบริการโทรคมนาคมพื้นฐาน และบริการทางสังคมมากขึ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 เป็นแผนปฏิรูปความคิด และคุณค่าใหม่ของสังคมไทยที่เน้นให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและใช้เศรษฐกิจเป็นเพียง

เครื่องมืออย่าง ไรก็ตามการเติบโตทางเศรษฐกิจดังกล่าวยังอยู่บนพื้นฐานความไม่สมดุลของการพัฒนา กล่าวคือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ระหว่างชนชั้นได้และประโยชน์จากการพัฒนาระหว่างภาคชนบท กับเมืองและระหว่างกลุ่มคนในสังคมยังเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทย ทั้งก่อให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ ตามมา อาทิ ปัญหายาเสพติด และความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ขณะเดียวกันทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้ประโยชน์อย่างสิ้นเปลืองและเมื่อทรัพยากรหมดลงก็นำไปสู่ปัญหา ความขัดแย้งมห่งซึ่งทรัพยากรส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมอย่าง รุนแรง จึงนำไปสู่ข้อสรุปผลการพัฒนาที่ว่า แม้เศรษฐกิจขยายตัวในระดับดี แต่สังคมมีปัญหาและ การพัฒนาไม่ยั่งยืน และแนวโน้มการพัฒนาประเทศไทยในอนาคตตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 มุ่งจุดมุ่งหมายเน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิต ของคนส่วนใหญ่ของประเทศให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและ ความเป็นอยู่ที่ดีมีสุขของคนไทย และสร้าง ค่าสัมฤทธิ์ให้คนไทยตระหนักถึงความจำเป็นและการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิด ทัศนคติ และ กระบวนการทำงานใหม่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545 : 4)

ความยากจนของประชาชนในชนบทและชุมชนเมืองยังเป็นปัญหาสำคัญที่รัฐบาลและคนจน ต้องร่วมมือกันแก้ไขเพื่อบรรเทาความยากไร้ของประชาชน รัฐบาลจึงมีนโยบายในการแก้ไขปัญหาความ ยากจนของประชาชนหลาย ๆ วิธี เช่น การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ อีกทั้งเพื่อให้ประชาชนที่ไม่มีทุนและขาดโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อนำมาพัฒนาอาชีพ สร้างรายได้ ลดรายจ่าย ตลอดจนบรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วนในการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของ ประเทศรวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต (สำนักงานเศรษฐกิจ การศึกษา, 2545 : 18) คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2536 พิจารณาเห็นชอบ และอนุมัติ ให้กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินงาน โครงการแก้ไข ปัญหาความยากจนระยะที่ 1 ปี 2536 - 2540 ในหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 ทั่วประเทศ จำนวน 11,608 หมู่บ้าน และระยะที่ 2 ปี 2541 - 2544 จำนวน 28,038 หมู่บ้าน รวมหมู่บ้านเป้าหมายทั้งสิ้น จำนวน 39,646 หมู่บ้าน เพื่อให้ครัวเรือนยากจนที่ย้อยโอกาสมีสภาพพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน โดยการสนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพ เพิ่มเติมได้แก่เงินให้ครัวเรือนยากจนเป้าหมายสามารถ หักตนเองได้ทำมากลางวิกฤตทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน งบประมาณที่สนับสนุนในการประกอบอาชีพให้ หมู่บ้าน ละ 280,000 บาท โดยมอบให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเป็นผู้บริหารจัดการดูแลรับผิดชอบเงินทุน ของหมู่บ้านให้หมุนเวียนสู่ครัวเรือนยากจนเป้าหมายโดยต่อเนื่องควบคู่กับการติดตามสนับสนุนของ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนและคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบลเพื่อให้เกิด

ประสิทธิภาพสูงสุดตามระเบียบและแนวทางวิธีดำเนินงานที่กำหนดไว้ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2541 : บทนำ)

จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ดำเนินการโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน ระยะที่ 1 ปี 2536 - 2540 มีหมู่บ้านโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนจำนวน 677 หมู่บ้านและระยะที่ 2 ปี 2541 - 2544 มีหมู่บ้านโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนจำนวน 800 หมู่บ้าน รวมหมู่บ้านโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนจำนวนทั้งสิ้น 1,477 หมู่บ้าน (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์, 2545) ผลการดำเนินงานพบว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ประชาชนมีความพึงพอใจและมีส่วนร่วมในการดูแลบริหารจัดการเงินทุนอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ยังมีบางหมู่บ้านที่มีข้อจำกัดและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานที่เกี่ยวพันกับบุคคลเป้าหมาย และผู้มีส่วนร่วมดำเนินงานและระบบวิธีการบริหารจัดการ เช่น คณะกรรมการกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนประจำหมู่บ้านขาดทักษะความรู้ ขาดความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ หัวหน้าครัวเรือนยากจนที่ได้รับเงินยืม ใช้สิทธิแต่ไม่รู้หน้าที่ ขาดความรับผิดชอบต่อเงินยืมและการประกอบอาชีพ คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล ขาดจิตสำนึก ไม่ตระหนักในหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาหมู่บ้านโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนในจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อเป็นแนวทางในการที่จะพัฒนาและเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านอื่น ๆ ในโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน เป็นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ตั้งคมระดับครัวเรือน และหมู่บ้านเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในหมู่บ้านให้มีความร่มเย็นเป็นสุข อุดมสมบูรณ์ตลอดไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาหมู่บ้านโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนตามความคิดเห็นของคณะกรรมการกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนประจำหมู่บ้าน คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบลและหัวหน้าครัวเรือนยากจนที่ได้รับเงินยืม

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาหมู่บ้านโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน จำนวนตามตัวแปรต่อไปนี้

2.1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนประจำหมู่บ้าน คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล และหัวหน้าครัวเรือนยากจนที่ได้รับเงินยืม

2.2 ระดับการศึกษาของกลุ่มหัวหน้าครัวเรือนยากจนที่ได้รับเงินยืม

สมมติฐานของการวิจัย

1. คณะกรรมการกองทุน โครงการแก้ไขปัญหาคายากจนประจำหมู่บ้าน คณะทำงาน สนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล และหัวหน้าครัวเรือนยากจนที่ได้รับเงินยืม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาหมู่บ้าน โครงการแก้ไขปัญหาคายากจนแตกต่างกัน
2. หัวหน้าครัวเรือนยากจนที่ได้รับเงินยืมที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาหมู่บ้าน โครงการแก้ไขปัญหาคายากจนแตกต่างกัน

ความสำคัญของกรวิจัย

1. ได้ทราบแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาหมู่บ้าน โครงการแก้ไขปัญหาคายากจน
2. เห็นแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้าน โครงการแก้ไขปัญหาคายากจน
3. สามารถใช้เป็นข้อเสนอเทศในการส่งเสริม สนับสนุนและกำกับดูแลการดำเนินงาน โครงการแก้ไขปัญหาคายากจนแห่งชาติที่รับผิดชอบให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังต่อไปนี้

1. เนื้อหา งานวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาหมู่บ้าน โครงการแก้ไขปัญหาคายากจน ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 ด้าน ดังต่อไปนี้
  - 1.1 การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกองทุน โครงการแก้ไขปัญหาคายากจนประจำหมู่บ้าน
  - 1.2 การมีส่วนร่วมของหัวหน้าครัวเรือนยากจนที่ได้รับเงินยืม
  - 1.3 ความสามารถในการบริหารจัดการกองทุนของคณะกรรมการกองทุน โครงการแก้ไขปัญหาคายากจนประจำหมู่บ้าน
  - 1.4 บทบาทของคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังนี้

2.1 ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่

2.1.1 คณะกรรมการกองทุน โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนประจำหมู่บ้าน

ในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 13,293 คน

2.1.2 คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล

ในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 940 คน

2.1.3 หัวหน้าครัวเรือนยากจนที่ได้รับเงินยืม จำนวน 107,294 ครัวเรือน

รวมประชากรทั้งสิ้น 121,527 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการผสมผสานโดยใช้ เครื่องมือในการวิจัย 2 ประเภท คือ แบบสอบถาม และเทคนิคการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ

2.2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามได้จากการสุ่มจากประชากร โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ตามตารางสำเร็จรูปของทาโรยามาเน่ (Taro Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95.5 % และระดับความคลาดเคลื่อน $\pm 5 %$ จะได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 398 คน แล้วทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi - Stage Sampling) โดยสุ่มอำเภอ / กิ่งอำเภอ จาก 23 แห่ง ในจังหวัดบุรีรัมย์ สุ่มมา 1 ใน 3 จะได้อำเภอ / กิ่งอำเภอ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 8 แห่ง หลังจากนั้นทำการสุ่มกลุ่มย่อย (Stratified Random Sampling) คือคณะกรรมการกองทุน โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนประจำหมู่บ้าน คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล และหัวหน้าครัวเรือนที่ได้รับเงินยืม ให้กระจายไปตามอำเภอ / กิ่งอำเภอต่าง ๆ ตามสัดส่วนด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

2.2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ จะใช้การสุ่มแบบจงใจ (Purposive Sampling) โดยกำหนดโควต้าคือ คณะกรรมการกองทุน โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนประจำหมู่บ้าน จำนวน 10 คน คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล จำนวน 10 คน และหัวหน้าครัวเรือนที่ได้รับเงินยืม จำนวน 20 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ทั้งสิ้น 40 คน

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เวลาคุณภาพ และระดับการศึกษา

3.1.1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกได้ดังนี้

3.1.1.1 คณะกรรมการกองทุน โครงการแก้ไขปัญหาความยากจนประจำ

หมู่บ้าน

3.1.1.2 คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล

3.1.1.3 หัวหน้าครัวเรือนยากจนที่ได้รับเงินยืม

3.1.2 ระดับการศึกษา จำแนกได้ดังนี้

3.1.2.1 ประถมศึกษา

3.1.2.2 มัธยมศึกษา

3.1.2.3 อนุปริญญาหรือสูงกว่าขึ้นไป

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาหมู่บ้าน โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน ที่ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

3.2.1 การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกองทุน โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน

ประจำหมู่บ้าน

3.2.2 การมีส่วนร่วมของของหัวหน้าครัวเรือนยากจนที่ได้รับเงินยืม

3.2.3 ความสามารถในการบริหารจัดการกองทุนของคณะกรรมการกองทุน

3.2.4 สภาพาทของคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน หมายถึง โครงการของกระทรวงมหาดไทยที่ให้ครัวเรือนยากจนยืมเงินไปลงทุนในการประกอบอาชีพ โดยไม่มีดอกเบี้ยซึ่งดำเนินการ 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เริ่มปี 2536 - 2540 จำนวนหมู่บ้าน 11,608 หมู่บ้าน และระยะที่ 2 เริ่มปี 2541 - 2544 จำนวนหมู่บ้าน 28,038 หมู่บ้าน เรียกชื่อย่อว่า โครงการ กข.คจ.

2. แนวทางพัฒนาหมู่บ้าน โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน หมายถึง วิธีการที่จะนำไปสู่ตามลำเรื่องเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยจำแนกเป็น 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

2.1 การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกองทุน โครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน หมายถึง ตามทัศนคติเห็นของคณะกรรมการกองทุน โครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน ที่เห็นพ้องต้องกัน ละเอียดถี่ถ้วน รับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ

2.2 การมีส่วนร่วมของหัวหน้าครัวเรือนยากจนที่ได้รับเงินยืม หมายถึง การมีส่วนร่วม ที่จะปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ และร่วมรับผิดชอบ มีความเชื่อมั่นในตนเอง และความรู้สึกเป็นเจ้าของในการดำเนินงานโครงการ

2.3 ความสามารถในการบริหารจัดการกองทุนของคณะกรรมการกองทุน หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดผลกับงานที่ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 บทบาทของคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ต่อ โครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน

3. ครัวเรือนยากจน หมายถึง ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท/คน / ปี

4. คปค. หมายถึง คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย คณะกรรมการนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น

5. ความยากจน หมายถึง การขาดแคลนรายได้ที่เพียงพอต่อความจำเป็นในการดำรงชีพ

6. แนวทางที่เหมาะสม หมายถึง แนวทางการส่งเสริมการดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจนให้มีประสิทธิภาพ

7. คณะกรรมการกองทุน หมายถึง คณะกรรมการหมู่บ้านตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องถิ่น และประกาศกระทรวงมหาดไทยว่า ด้วยภารดาเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน